

1

Trustee of estate, woman's estate

Xindzimonyana xa 10. Ku hakela (riha) ni ku londza milandzu ya mufi.

1044 Loyi a vekiweke leswaku a va yena mukhomi (mulanguteri) wa muti lo'wu siyiweke hi mufi, hi yena loyi a rihaka milandzu leyi mufi a nga fa a yi pakatsile. Munhu loyi u riha milandzu leyi a rhangile hi ku komba timhaka e ka vakulukumba va muti (ndyangu) lowu, va twanana, a humesa xuma a riha.

1045 Nandzu lowu munhu a nga fa a wu siya wu fanele ku rihiwa siku ku vekiwaka loyi a salaka a languta muti wa mufi; hambu swi nga tsandza ku riha hi siku leri, swi fanele ku swi tiva hikwavo hikuva a swi sasekanga ku rihela e xinyameni. Swa ha fana na yona milandzu leyi vanhu va nga yi teka e ka mufi, na yona yi fanele ku vuriwa, leswaku hikwaswo le'swa khale swi herisiwa loko swi endleka ku ta sala le'swintswa, le'yi nga ta vangwa hi hi musivi wa mufi.

1046 Ndhlamini loko a fa u siyile vana va yena va ha ri vantsanana. A a nga ri xisiwana. Hambu swi ri tano a a lombana ni lava a akelanske na vona. A a lombile rhondyolo ra mbuti ku tlhavela vakorhoki, va twanene na Xikochi leswaku u ta nwi nyika pondo ni khume (£1 10 0) kasi rifu ri ta nwi tsema a nga si riha nandzu lowu. Loko a file Ndhlamini ku vekiwile hosi ya yena Mukhosana leswaku a sala a wundla vana va makwavu ni ku va hlayisela swilo swa vona. Milandzu ya ndzisane na yona a a yi tiva; a yi rihiwile, a ku lo sala wona wa rhondzolo ntsena.

1047 Loko va hlengelletene siku a vekiwaka hi vakulukumba yena Mukhosana, hambu leswi a swi nwi lavanile, vanhu va fanele ku swi tiva leswaku u kurisa vana va ndzisane ya yena, a tsundzuxa vatata wa yena nandzu lowu wa rhondzolo. Xikochi a

1 a ri kona hikuva hi wunwana wa la'va akelaneke na vona.
 Vakulukumba va nwi vitana, va nwi komba mhaka ya kona; masuku
 2 va humesa pondo ni khume va nwi nyika, va ku: A hi fanelanga
 ku miyela u kondza u ta londza nandzu lowu hi wu tivaka leswaku
 wu kona, na swona u hi pfunile loko hi kumile xilo lexi a hi
 xi pfumala. Leswi mi nga swi kanela ni mufi ha swi tiva.
 Namuntlha hi humesa pondo ni khume (£1 10 0) ku amba nandzu,
 hikuva nandzu wu hela hi kona ku wu amba. Va khale va te:
 Ku dya hi ku engeta, u nga hi lahli, hi ri ni mundzuku loko hi
 nga ha kumiwa hi nandzu, hi bohiwa, u nga chavi ku hi ntshunxa.

1048 Xikochi a suka a yima, a ku: Ndzi fanele ku vulavula
 ndzi hlamula e mhakeni le'yi nga endlwa hi nwina va ka
 Nkhavelana. Ku nkhenza mina ngopfu e mhakeni leyi. Vanwana
 vanhu a hi ta karhatana swinene. A ndzi ta ku loko ndzi va
 byela va ku ndzo giya leswi Ndhlamini a feke, kasi sweswo na
 mina a swi ta ndzi twisa ku vava ngopfu hikuva kunene mhaka
 leyi hi yi endlile na Ndhlamini hi ku twanana, ni ku rhandza
 ku pfunana. Loko o nge vanhu hi endla hi ndlela leyi mi nga
 endla ha yona nwina va ka Nkhavelana, ku rhula a ku ta va kona
 laha misaveni, vanhu a hi ta pfunana hi nga ri na ku vilela
 hambi ku ri ku vilerisana. Ku tlangela mina ngopfu, mi ndzi
 hlurile, na swona mi ndzi phyuphyisule, ndza nkhenza.

1049 Na yona milandzu leyi vanhu va nga yi teka e ka
 mufi loko a ha hanya yi fanela ku londziwa hi yena muhlayisi
 wa muti lowu. Loko ku fiwile, swi herile ku phunga muti ni ku
 susa swiyila hikwaswo, vanhu la'va nga ni milandzu va fanele
 ku londziwa, va humesa xuma lexi. Ku ta londza yena muhlayisi
 wa muti. Loko a xi kuma u ta fanela ku va komba vakulukumba
 leswaku va swi tiva leswaku milandzu leyi yi rihiwile.

1050 Mankena a a khomele hosi ya yena Maxavele muti.
 Maxavele loko a ha hanya, ku tile Risenga a ta ta kombela ku
 lombiwa ehomu a ya riha nandzu e ka ka Maxwanganye, hikuva

- 2 kute hi rinwana siku, ku ri karhi ku nwiwa byalwa, Risenga a vula Maswanganye Vuloyi. Maswanganye a ya mangala e Hubyeni, va kondza va huma mungoma, kasi Maswanganye u ta ya khana.
- 3 Risenga u swi kotile ku riha huvo; loko a ri Maxavele a a nga si riheriwa. Nandzu lowu a wu nga ha tumbelanga hikuva wu ye wu ya helela e Hubyeni.

1051 Mankena a ya londza Maxavele a ku: Ndzi tile hi nandzu lowu u wu tivaka. Ndza hlamala hikuva i khale sweswi nandzu lowu u ri na wona, nwini sweswi u lovile, hambu swi ri tano a hi twi nehumu ha wona, kasi swo yini-ke? Risenga a ku: Ndzi karhi ku lava, wo ndzi yimela ndzi ta riha. Mankena a ku: A swi endleki, u te u ta riha, kambe a ku rihanga nwini wa kona loyi a nga ku pfuna a ko a fa. Loko ndzi kondza ndzi ya mangala kambe, u ta karhateka, ndzi byele siku leri ndzi fanelaka ku ta ta byisa homu ha rona. Risenga a veka nhweti. Mankena a ku: Wa swi vona-ke, loko nhweti yi hela ndzi nga vona nehumu, u nga hlamari loko va ku vitana e ka Mukhulu. Kunene ku hundzile masiku Risenga a ri karhi a lava, loko nhweti yi lava ku hela hi loko Risenga a heleketa ehomu e ka Mankena, nandzu wu herisa xisweswo.

1052 Laha ku nga riki na makwavu wa mufi, na vona vatata wa vona va nga riki kona kusuhi, kumbe a ri wunwe na swona a ri kule, ku nga ha vekiwa hahani wa yena a khomela nuna loyi a nga kule leswaku loko a hamba a ta ta kamba a kuma leswaku ku ni munhu laha kusuhi loyi a vonaka hikwaswo le'swi humelelaka. Loko ku ri ni xaka laha mutini na yena va ta nwi luma ndleve henhla ka swilo loko swi ri kona swo fana ni swifuwo, ku languta leswaku loko ku hoxa xinwana a ta kota ku va pfuna ndlela ya xona. Na yena loyi wansati u ni matimba henhla ka nhundzu ya nuna wa yena, hi yena a nga ta va murisi lo'nkulu. Va ta pfunana ku vona milandzu hikwayo ka yona.

3 1053 Nwa-Xokola a a feriwile hi nuna a ha ri ni vana
 la'va nga siki tikotela nchumu. Tshanga re tihomu a ri ri
 kona. Gijima, nuna wa yena, a a nyikile Dumisa wa ka
 Nhlangwini e homu a ku u ya singila ndlala ha yona, kutani
 Gijima u file homu leyi yi nga si huma. Loko ku xuviwile,
 4 swiyila hikwaswo swi herisiwile, va tlherile va tshamisa hi
 ku tshama ka vona, hi loko nwa-Xokola a ya tsundzuxa Dumisa
 enandzu wa yena wa homu leyi nuna wa yena a tatani mi ta yi
 byisa. Nwa-Xokola a ya byela vakulukumba leswaku Dumisa u ri
 homu yi kona va fanele ku ya yi byisa. Vakulukumba va ya
 sumela Hokwana, a nga yena hosi ya vona hikwavo, kambe kaya
 ka yena ku nga kule, masuku yena a ta ta fika, va nwi komba
 timhaka.

1054 Hokwana a teka majaha va famba ku ya byisa homu.
 Va famba na yena Nwa-Xokola, a nga yena muferiwa. Va ya fika
 e ka Dumisa, va amukeriwa swinene. Dumisa a vitana va yena a
 ku ka vona: Mi vitaniwa hi mina nwina va ka mina, ma tiva
 lembe leriya ra ndlala ndzi lombile homu e ka Gijima, ndzi
 singila ndlala. Xikwembu xi pfunile, hi humelerile. Namuntlha
 ndzi vitanile Nwa-Xokola ku ta ta byisa homu ya nuna wa yena
 loyi a nga ponisa muti wa mina. Nwa-Xokola u tile ni mukhalabye
 hi laha mi va vonaka. Mina ndzi va tlangerile ngopfu, loko va
 ndzi pfunile, hambu leswi a nga hi siya munghana wa mina, ndza
 va tlangela va ndzi lehisele timbilu, ndzi ko ndzi heta nandzu
 ku nga ri na ku hambana. Homu hi yona leyi, a va yi teke hi
 ku tsaka, va muka na yona.

1055 Hokwana a hlamula a ku: Ha nwi nkhenza na loyi wa
 wa Nhlangwini, u endlile swinene; kunene loko vanhu va pfunanile
 swi saseka hi ku hela swi sasekile. Ha nkhenza loko mhaka yi
 herile hi ndlela leyi. Kunene va byisa homu ya vona va muka
 na yona e kaya ka vona.

1056 Loko mafi a lo siya ntsena vana va xisati, ku ri

4 nga ha va yena loyi a nga salaka a khomile ni ku hlayisa xuma
 xa muti wa tata wa yena ku fikela loko swi endleka ku kuma
 loyi a fanelaka ku xi hlayisa. Na yena loyi a nga swi koti
 ku endla nohumu a ri swakwe, hikwaswo wa swi vika, ku ta ta
 5 endla vona vakulukumba. Vakulukumba lava a va vikelaka hi
 hahani loko a ri kona, na vona vatatana wa yena (vamakwavu va
 tata wa yena). Na vona la'va nga kusuhi hi ku tlandlamana
 kwalomu tindlwini ta vona, va pfuna.

Xindzimonyana xa ll. Laha matimba ya mulanguteri wa muti ma
 fikaka kona e henhla ka muti lo'wu siyiweke.

1057 Leswi muhlayisi a nyikiwaka leswaku a swi hlayisa
 i ndzhaka, masimu ni vana. Mali loko yi ri kona yi tirha ku
 xava le'swi pfumalekaka laha ndyangu, swiambalo ni swifunengelo.
 Loko yi tama ya ha sele yi nga hlayisiwa hi wunwana wa yindlu
 leyi (vatata wa kona) kumbe hahani.

1058 Muhlayisi u risiwa hi va yindlu ya mufi; vatata-wa-
 muni na vona vahahani-wa-muni, kumbe vanwana la'va nga va ngati
 yinwe na mufi. Xinwana ni xinwana lexi va xi lavaka kumbe
 leswi va swi vonaka swi onhaka swi vutisiwa yena.

1059 Noni (mufelwakazi, muferiwa) yi na yona mfanelo ya
 ku ya mangala e vukosini; kambe ku hava ndlela ya ku ya fika
 kona, hikuva loko muhlayisi a nwi vilerisa, u ta fanela ku
 komba emhaka ka la'va kulu va ndyangu. Vona va ta hlangana va
 kamba mhaka, loko yi ri kona va ta yi lulamisa, ni ku sivela
 leswaku yi nga ha engeti. Na yona huvo ya hosi ya swi kota ku
 nwi lulamisela hi ndlela leyi, kutani leswi na vona va yena laha
 vukatini va nwi tirhelaka, ni ku vona leswaku a nga onhakeriwi,
 ti nga tona timfanelo ta hosi, swi komba leswaku vanhu lava
 va le matshanwini ya hosi ku nwi pfuna lomu a nga karhatekaka
 kona.

5 1060 Loyi a hlayisaka muti, a nga tihlayiseri, kambe u
 hlayisela vini va muti hikwavo, i tihlo ra vona. Hikwavo va
 lava leswaku swilo le'swi siyiweke swi hlayiseka ku fikela
 loko swi kuma loyi a nga ta va nwini wa swona xidzi. Unwana
 ni unwana wa vona i murisi; loko a tshuka a humelerile, a lava
 ku vona swifuwo, muhlayisi u fanele ku nwi komba swona hikwaswo
 6 ka swona; kasi loko a ala ku endlisa xisweswo va ta nwi
 anakanyela vuyivi. Kumbe a nga ala ku komba hi ku tiva leswaku
 wa tipambulela. Loko a komba ku ka a nga twanani na vona la'va
 nga nwi veka ku languta ni ku hlayisa swilo leswi, va ni matimba
 ya ku nwi susa va veka unwana loyi a nga ta hlayisa hi nnawu,
 hi laha va rhandzaka ha kona.

1061 Nhundzu hikwayo ya muti ya hlayiseriwa vini va muti,
 va nga vana va mufi ni mana wa vona. Loko va vabya, va
 tshunguriwa, ku laveka xo riha, xi nga ha huma kwala xumeni
 lexi xa vona. Loko va pfumala swo ambala ni swo funengela va
 fanela ku swi kuma e XUMENI xolexi. Muhlayisi wa vona ni swilo
 swa vona a nga swi koti ku xavisa xifuwo a ta riha milandzu
 ya yena hi mali ya kona, kumbe ku xavela vana va yena swo
 ambala ni swo funengela; a nga swi koti ku titekela'ensati hi
 xuma lexi. A nga na matimba ya ku endla swa yena ha xona, a
 nga ha bohiwa loko a endla sweswo.

1062 Nghondzeni a a sala a hlayisa muti wa Jajilana
 ndzisana ya yena. Jajilana loko a lova nsati wa yena a a ri
 ni swihlangi swa ntlhanu, na swona a a ri ni tshanga ra tihomu.
 Hi ndlala ya Machona a humesa tihomu timbirhi ku xava mavele
 ku hanyisa vana va kakwavu; Kunene ndlala va yi hlula. Loko
 yi hundzile, Nghondzeni a komba vakulukumba hikwaswo leswi swi
 nga humelela ni hi laha swi nga tirhiwa ha kona, ni ku famba
 ka tihomu le'timbirhi le'ti nga handza ndlala. Hikwavo va
 nkhensa hi laha a nga tirha ha kona ni hi laha a nga ponisa
 muti ha kona.

6 1063 Vafana va kuniwa va ri karhi va yiva swifaki e nsinwini ya Checha. E xikarhi ka vafana lava a ku ri na Dlawela nwana Jajilana. Nwini wa nsimu a endla nandzu, ni ku komba leswaku i khale va ri karhi va nwi onhela vana lava, o o ka a nga si va khoma. A va ri ntlharu na wunwe. Loko a vona ku hlwela ku hlamula masiku ya kondza ya fika lava a a va vekele wona, hi loko a yisa nandzu e Hubyeni.

7 1064 Vafana va ya tengisiwa, va kuniwa va ri ni nandzu, va ri vona lava a va karhata e nsinwini ya Chacha. Huvo yi va rihisa unwana ni unwana nyimpfu. Nghondzeni a humesa nyimpfu a amba nandzu wolowo. Masuku a ya byela vakulukumba le'swi humeleleke, hi laha a nga tenga ha kona, ni miriho ya kona. Vakulukumba va nkhensa, va ku: Mhaka ku hava kwala hikuva wena u lo lwela muti hi laha hi nga ku kombela ha kona leswaku u wu hlayisa. Xifuwo lexi xi lwile nyimpi ya ku ponisa valava va nga vona va kurisiwaka; ni loko a swi humelele tata wa vona a ha hanya, na yena a a to rihisa xisweswi na wena u nga endlisa xiswena. Ho nkhensa ku tivisiwa leswaku ni mundzuku hi ta tiva ku va timbhoni ta wena ta leswaku swilo u swi hlayisa hi mfanelo.

1065 Muzilikazi, loko hosi ya yena Mawewe a lovile a siya nsati ni swihlangi swa ntlhanu na xinwe, a sala a va hlayisa. Mawewe a a fuwile, a a ri ni tshanga ra tihomu, ni tshanga ra timbuti ni tinyimpfu. Yandheya a nga wunwana wa swihlangi swa Mawewe, a khomiwa hi rifuwa; Muzilikazi a hatlisa a ya lava n'anga, yona yi nwi khoma-khoma swi nga si tika, nwana loyi a kondza a hola. Loko a horile n'anga yi lava homu (RIFUWA, hi byinwana vuvabyi lebyi humeseriwaka homu loko munhu a byi tshungurile). Muzilikazi a ba homu a nwi nyika. Vandyangu hikwavo va nkhensa hi laha Muzilikazi a nga endla ha kona ku hatlisela vuvabyi bya ha sungula. Xivuriso xa vakhalā xi ri: Xa Nwini a xi bihi. Kilo loko xi ri ni nwini wa xi hlayisa.

7 Xindzimanyana xa 12. Muhlayisi wa nhundzu a nga yi lomba.

1066 Muhlayisi wa nhundzu ya muti loyi a vekiweke a nga ha swi kota ku lomba swinwana a tipfuna ha swona. Mhaka le'yikulu hi leswaku a nga titekere, swi nga fana ni loko a yiva; u fanele ku komba mhaka e ka nsati loyi va hlayisanaka; loko vona va twanana va ta yi yisa e ka vakulukumba, vona va ta hlengeletana, va nwi pfumelela. A nga va a khomiwile hi milandzu a pfumala xo riha, kumbe a lava ku teka wansati, kumbe
8 ku tekela nwana wa yena; kumbe a ri na wona ntsengo, kambe wu nga hlangananga' kumbe ku hetisa mihivahivana ya kona. Kumbe ku nga va ku lava ku tintshunxa a bohiwile hi nandzu wunwana lo'wu ngo ba yena mombo, e ka hikwaswo leswi wa pfumeleriwa ku lomba, a amba nandzu.

1067 Vatsonga va tele hi tinxaka ta vona. Vanwana vatsonga a va lombi xuma. Hi leswaku va ri: Loko u lomba xuma (NTSENGO), u ya lovola wansati ha xona, nsati loyi i wa nwini wa xuma. Hikuva vana ti nga tihomu, vana la'va velekiwaka i va nwini wa tihomu. Yi va mhaka le'yikulu, le'yi nga tengiwaka leswaku swi endleka; kasi e ka vanwana swa endleka, swa olova. Sweswo ku hambana ka matirhela ya tihosi va Vatsonga; kambe la'va akelaneke a swi tali ku hambana.

1068 Nuna wa ka Nkhwashu a a lava ku tekela nwana wa yena ensati, kutani a ya e ke ka Maluleke a ya kombela ku lombiwa XUMA. Nuna wa ka Maluleke loko a byeriwile mhaka le'yo tano, a ku: Xuma xo lovola wansati a xi lombiwi. Loko ndzi ku lomba xuma, xi ya teka wansati, xuma xa ka Maluleke xi ta veleka tinhloko ta ka Maluleke; na swona a hi swi tivi leswaku xi ta rihiwa rini, ni malondzela ya xona a hi ma tivi, kwalaho a ndzi swi koti ku endla mhaka ya muxaka wolowo.

1069 Hlekane a a hlayisa nhundzu ya nwana wa makwavu. Yena a a ri ni nwana loyi a a lava ku teka, kambe ku kayilele

8 homu ni swinwana swa mihivahiva ya vukati. A komba emhaka e ka vakulukumba-kulobye, vona va ku: Sweswi u nga hi byela, swi komba leswaku u rhandza ku fambisa timhaka hi nnawu; a hi ri na yena i makwavu, swa ha ri swa ndyangu wunwe, leswi u lombaka swi ta vuya. Masuku va twanana ku nwi lomba tihomu timbirhi; a ti teka a ya lulamisa vukati byebyo va hlomisa loyi wanhwana, a vuya e mutini. Loko Gija (nwana Hlekane) a yile e xilungwini, a hatlisa a tsundzuka nandzu wolowo, a rhumela mali va xava tihomu. Hlekane a vitana vakulukumba a va komba tihomu ta kona; vona va nkhenza, va ti vona tihomu; masuku a sala a ti

9 hlayisa ti ri ta nwana wa makwavu loyi a nga pfuna.

1070 Mahlahluvana a a hlayisela ntukulu wa yena nhundzu hi laha va nga vona ha kona vakulukumba. Na yena a a ri ni vana va yena. Siku rinwana nwana wa yena a tshova nenge wa homu ya ka Gayisa hi ribye. Gayisa a va hlehleletela homu le'yi tshoviweke, a lava le'yi hanyaka. Mahlahluvana a lava ku lomba homu e ke vakulukumba-kulobye ku riha nadzu lowu. Hi loko a va vitana, va hlengeletana, a va komba mhaka leyi, ni lexi a xi kombelaka, ku nga ku lombiwa homu leswaku a riha nandzu, a ta sala a va lavela, a siva. Vakulukumba va vona mhangu ni khombo ra kona, kunene va nwi lomba homu, a riha nandzu, swi helela kwalaho.

1071 Manghwetana a a khomele makwavu wa nsati wa yena emuti ni nhundzu ya wona hi laha vakulukumba va nga lulamisa ha kona. Masiya makwavu wa nkat'a Manghwetana, loko a lova a a ri ni vafana vambirhi ni vanhwanyana varharhu. Khima, mufana lo'nkulu, a a nga si fika e xiyinwini xa wanuna l'a nga swi kotaka ku tihlayisela nhundzu. Giva, nwana wa makwavu wa Manghwetana a kayilele ntsengo hi tihomu ta mune. Manghwetana hi ku lava ku pfuna nwana wa makwavu, a nwi lombela tihomu e ka vakulukumba va nhundzu leyi a yi hlayisaka.

- 9 1072 Manghwetana loko a kombile mhaka e ka nsati wa yena va twanana. Yena a ya e ka vakulukumba a ku ka vona: Nwana wa makwerhu u kayilele ku heta ntsengo hi tihomu ta mune. Ndzi kombela leswaku mi ndzi pfuna hi tona a hetisa; kutaku loko ku lovorwa Somisa nwana wa mina, ndzi ta mi tlherisela tihomu leto ta mune, hina vini hi ta sala hi swi vona swa ka hina. Loko mi ndzi ntshunxa mapindza lawa ndzi ta nkhensa ngopfu. Vakulukumba va ku: leswi a hi kombaka ni leswi a nga ta rihisa xiswona, na swona a hi tivi vumbabva bya yena, ho nwi nyika a amba nandzu, u ta hi tlherisela. Kunene va ntshunxa tihomu leti ta mune va ti nyika Manghwetana a ya tirha ha tona ntirho wolowo.
- 10 1073 Ku hundza lembe rinwe ntsena Somisa a lovorwa, a hloma. Manghwetana a hlengeleta vakulukumba. Loko va hlengeletene a va hlamusela mhaka leyi a va lavelaka yona, a ku: Mi hlengeletiwile hi mina nwina vakulukumba ku ta mi nkhensa hi laha mi nga ndzi pfuna ha kona leswaku nwana wa makwerhu a hatlisa ku kuma nsati. Hi laha ndzi nga vulavula ha kona sikunene ndzi ku loko Somisa a lovorwa ndzi ta amba nandzu lowu, kunene namuntlha ndzi mi hlengeleta ndzi mi komba leswaku Somisa u lovorwile, tihomu ndzi ti kumile, sweswi ndza ti tlherisa hi laha ndzi nga tshembhisa ha kona. Tihomu ta mune hi tona leti.
- 1074 Mageza wunwana wa vakulukumba a vulavula a ku: Ni tolo loko a lomba hi te ha nwi nyika hikuva u hi byela ni laha tihomu ti nga ta huma kona, kunene sweswi a nga vurisa xiswona sikunene wa ha endlisa xiswona. Tihomu u ti kumile, ha ti vona. Hikwato ka tona ta tsakisa swinene, ku hava yo vilerisa. Ha nkhensa swinene mhaka le'yi nga endlwa i Manghwetana, munhu i munhu hi vanwana. Namuntlha u hi pfuna ku hlayisela vana va Masiya. Hikwaswo u swi endla hi laha na hina hi swi twisisaka, ni ku swi tsakela. Hi nkhensa leswi a nga swi kota ku lwa

10 nandzu, swi va swi saseka; na yena ndzhaku ka swona a swi vona leswaku swilo swa vanhu swi fanele ku tlhelela e ka vini va swona. Hikwavo va tiyisa rero, timhaka ti helela kwalaho.

1075 Swa humelela leswaku loko Muhlayisi va nga nwi tshembhi, va nga swi voni leswaku a nga tshembheka ku va tlherisela hi ku tiva rihanyo ra yena, va nga ha ala ku nwi lomba. Va tala ku ala ngopfu loko munhu va nwi tiva leswaku a nga chavi ku onha swa vanhu, a ku u ta riha, kambe a nga rihi, swi ko swi vanga swivulavula.

Xindzimananyana xa 13. Hakelo ya Muhlayisi.

1076 Munhu loko a hlayisele wa ka yena ndyangu ni hikwaswo swa wona, a nga lavi hakelo hikuva u lo hlayisa swa yena. Munhu loyi u tirha a ri karhi a swi tiva leswaku a nga tirheri hakelo, 11 u tirha swa muti wa yena. Hikokwalaho ku nga hlawuriwiki munhu ntsena, kambe ku hlawuriwaka vini, na swona nwini loyi a nga kusuhi swinene; ku ya kulenyana hi loko ku ri hava kusuhi, hi ku ya hi ku tlandlamana ka tindlu.

1077 Munhu loko a fa a ri hava xa yena, a lo siya vona vana ni nsati, va ri hava nchumu laha mutini, muti lowu wu fanele ku va wu kuma Muhlayisi kwala rikarhi ka vini va wona. Munhu loyi wa swi tiva leswaku a nga tirheli hakelo, kambe u tirha swa yena. Hikwaswo le'swi nga ta pfumariwa u teka e ka yena a pfuna. I muti wa yena. Loko vafana va kula, va sungula ku dlaya swihari, swi dyiwa hi yena. Loko va sungula ku verenga, va nwi xavela swa k'ambala, na kona ku nwi hlakaleta, i tata wa vona. Loko va ri vanhwanyana va ta kandza mavele va nwi swekela; loko va tekiwa hikwaswo swi lulamisiwa hi yena. Makungu hikwawo ya na yena, (hi dya makungu) wa tsaka hi swona leswi. Loko na swona va ta va vana la'vo ka va nga twi, ri ta va khombo ra yena. A nga titekeri nchumu xa vafana, u nyikiwa hi vona.

11 A nga teki nchumu ka mitsengo ya vana va xisati, kambe swi fambisiwa hi yena, hi yena tatana.

1078 Loko Muhlayisi a hlayisela vanwana vanhu, va ri va le tihelo, kwalaho a nga langutela hakelo, yi nga homu ya vuundli. Homu ya vuundli yi humela nwana unwana ni unwana; loko va nga humesi wa londza, kasi la'vo hlayisiwa, munhu a tiva leswaku wo tihlayisela, a ku na ku langutela nchumu.

Xindzimananya xa 14. Vuonhi bya Muhlayisi.

1079 Ku ni vanwana vanhu la'vo kala va nga tshembheki, loko a vekiwile ku va muhlayisi, a nga ha swi koti ku hlayisa loyi wansati ni vana va yena ni nhundzu ya vona; kambe a swi hundzula swa yena, a tirha swa yena hi nhundzu leyi ya vanhu. Loko vakulukumba va nwi vona a nga swi fambisi kahle, va ni matimba ya ku hatla va nwi susa a nga si onha ku heta. Munhu loko va ku a nga swi fambisi hi mawu hi loko swilo swi hangalaka, swi nyamalala ngopfu, ku famba ehomu, ku ta nyamalala yinwana, hikwaswo leswi swi ri karhi swi endla mitirho ya yena, kasi lo'wansati ni vana va yena vo hlupheka; yoloye wa tshikisiwa, ku vekiya unwana. Kambe u ta va a yivile, a nga ha mangaleriwa.

12

1080 Loko a mangaleriwile e hubyeni, huvo yi ta nwi rihisa. Kambe swi ta pfuxa dzolonga, ku twanana ku nga ka ku nga ha vi kona e xikarhi ka yena ni varikwavu, kwalaho muti wa hlanhleka, kasi hi xona xilo lexi va xi chavaka loko va hlayisana hi ndlela leyi. Hi swona le'swi endlaka leswaku muhlayisi loyi a va ni valanguti ku vona ndlela leyi a tirhaka ha yona e henkla ka swilo leswi. Hakanyingi va nwi vona a ha sungula, masuku va nwi tshikisa swi nga si fika e ku mangalelaneni, ni le ku tlhanyeni ka mindyangu.

1081 Loko muhlayisi a nga ri na va ka vona o va yena ntsena, na swona a ri loyi a tivaka ku pambula, a ri karhi a swi tiva leswaku l swilo swa vanhu leswi a swi hlayisaka, a nga

12 kurisa nwana a kondza a nwi nyiketa swilo swa yena; kasi ku ta va na va Nwa-swihenahenana la'va lavaka ku tlhanya mindyangu, va nga ta byeletela loyi wa mufana leswaku va nwi kukuvatile; loko a tlharihile, u to miyela a nga swi endli mhaka, hikuva ku ta va ku dyile tata wa yena. Tata wa munhu a va londzi, va ku u onhile.

Xindzimanyana xa 15. Mukhomeri wa muhlayisi wa muti.

1082 Loko munhu a akile e mutini ni vanwana vanhu, ku ni lava a twananaka na vona ngopfu, lava a dyelanaka na vona. Nkarhi wunwana loko a endza, kumbe a ya e ku verengeni, wa swi kota ku byela munghana a ku: Ndza famba, a ndzi nga vi kona nkarhi lo'wo leha, sala u ndzi langutela swa laha mutini. Kunene u ta sala a nwi langutela swa muti a kondza a vuya. Swi tano na yena loyi wa muhlayisi, loko a famba, a ya kule laha a nga ta heta nkarhi, u ta fanela ku veka musiva wa yena; kambe mhaka hikwayo yi fanela ku tiviwa hi vakulukumba. Musivi wo khomela nkarhinyana, nandzu hikwawo wu ni muhlayisi a nga yena loyi a vekiwele ku endla ntirho lowu. Loko ku nga onhaka xa-nchumu ku ta vutisiwa muhlayisi, nandzu wu ta va na yena; hikokwalaho a fanelaka ku kuma munhu loyi a tshembhekaja swinene loyi a nga nwi khomelaka.

Xindzimanyana xa 16. Loko Muhlayisi a fa ku vekiwa musivi wa yena.

1083 Kungaku loko munhu loyi a vekiweke ku va muhlayisi a fa nkarhi wu nga si fika wa leswaku vana lava a a va hlayisa ni ku va kurisa va nga nyikiwa ku titirhela swa vona hikokwalaho ka leswaku va ha ri vatsanana, ku tlhela ku hlengeletaniwa hi vakulukumba, ku vekiwa unwana loyi a nga ta ya e mahlweni ku hlayisa vana ni mana wa vona ni swilo swa vona.

13 Xindzimananyana xa 17. Muhlayisi a nga ha ntshunxeka.

1084 Muhlayisi a nga ha tikuma a rhwele mpingu lowu a nga wu kotiki, wu nwi tikelaka ku tlurisa hikokwalaho ka ku ka a nga hanyisani swinene ni loyi wansati, loyi a nga swi kotaka ku byeletela vana va yena ku pfumala xichavo ni ku ka va nga yingisa. Loko swi ri kona sweswo, a ku na murhi loko ku nga ri ku tshika ntirho. U ta fanela ku tlhela a hlengeleta vakulukumba a va komba ku tikeriwa ka yena, ni leswaku a nga ha swi koti ku ya e mahlweni ni ntirho lowu. Loko va kambile timhaka, vona va ta nwi ntshunxa, va nghenisa kumbe ku veka unwana e matshanwini ya yena.

1085loko a lova a a ha ri ntsongo na yena, kutani vana va yena a va ri vatsongo swinene. U lovile a siya vavasati vambirhi. Lo'nkulu a a ri ni vana va vafana, kutani ku vekiwa ndzisana ya yena Forosi leswaku a va yena loyi a nga ta sala a hlayisa vana lava ni ku va kurisa. ... u file a siya swifuwo swo tala, kutani e nkarhini lowu Forosi a hlayisaka muti lowu wa makwavu a swi ri karhi swi aniza.

1086 Mufana lo'nkulu loko a ri karhi a kula, a vona, kambe swi nga si fika laha a nga hluhluleteriwaka swa tata wa yena, leswaku tata wa yena lo'ntsongo, a nga nwi hlayiseri xuma hi nrawu wa kona; a vona ni leswaku swinwana wo titekela, ngopfu etihomu, hikuva a a ti tiva kwalomu matshangeni a ti ri kona. A sungula ku karhatana ni tata wa yena. Tata wa yena loko a swi vona a byela vakulukumba leswaku yena swa nwi tsandza ku ya e mahlweni ni ntirho lowu wa ku hlayisa ni ku kurisa vana lava, hikuva loyi wa hosi wa karhata. A komba ni hi laha a karhataka ha kona. Vona va vona leswaku wa ha ri ntsanana, a nge swi koti ku tihlayisela, va ringeta ku lulamisa leswaku ku rhula ku ta va kona, ni leswaku tata wa yena a ya e mahlweni ni ntirho.

14 1087 Ndzhaku ka lembe Makhula a sungula ku karhata ngopfu, Forosi a tlhela a komba vavanuna (vakulukumba va vona) leswaku sweswi timhaka ti bihile, kutani yena u kombela ku ntshunxiwa. Loko va yi kambile, va vona leswaku ku sindzisa kambe swi nga onha ku tlurisa, hi loko va veka siku leri va nga ta nwi nyiketa ha rona yena Makhula ku teka swilo swa tata wa yena a hlayisela hi yexe. Siku loko ri fikile va hlengeletane vanhu, Makhula ni vamakwavu va hlengeletywa. Masuku ku yimisiwa makhula e xikarhi ka vona hilaha swi tiviwaka ha kona.

1088 Huza a vulavula a ku: Nwina vakulukumba na nwina vanhu hikwenu mi tivisiwa ni ku kombiwa nuna loyi a nga yima laha xikarhi, Makhula. Hi yena hosi ya muti lowu a wu hlayisiwa hi Forosi. Sweswi u kurile, swa laveka leswaku a teka nhundzu ya tata wa yena a tihlayisela yona yena nwini, va manana wa yena ni swifuwo swa yena. Hi leswaku ku sungula namuntlha Forosi wa tshika ntirho lowu, a wu veka henhla ka Makhula. Hi langutile timhaka swinene ku vona leswaku xana Forosi a nga onhanga nchumu e ka leswi a hi te a swi hlayisa-ke? Hi kumile leswaku swilo hikwaswo swi lulamile, tihomu le'ti nga tirha, ti tirhile ntirho wa muti lowu; hikokwalaho hi ntshunxaka Forosi hi ku rhula e mhakeni leyi.

15 1089 Huza a ya e mahlweni ku vulavula a ku: Wena Makhula muti wa tata wa wena ni nhundzu hikwayo hi sweswo, ku sungula sweswi siku leri ra namuntlha swilo hikwaswo swi le mavokweni ya wena. Hi laha hi nga ku komba ha kona, u ta tilangutela swona ku sukela namuntlha. Xinwana ni xinwana le'xi lavekaka laha mutini u ta xi tiva; le'swi nga ta karhata u ta swi vona; milandzu le'yi nga ta humelela yi ta tirhiwa hi wena, na yona leyi fanelaka ku londziwa u ta yi londza. Loko ku ri namuntlha a ku na nandzu lowu u fanelaka ku wu londza; na swona ku hava nandzu lowu u fanelaka ku wu riha, hikwaswo leswo swi lulamile.

15 swi lulamisiwile leswaku u nga sunguli hi ku biha ni ku nononhwa wo ngi a u nga ri na vahlayiseri. Hi wena hosi ya muti, vamakwenu va langutile e ka wena, hi wena tata wa vona. Leswi tata wa wena a nga ku siyela swa-nohumu, u ta fanela ku tekisa vamakwenu vasati; loko va tekile, u ta vona leswi u nga ta swi endla hi laha u nga ta hanya na vona ha kona. Hi sweswo swilo swa wena. U hlayisa vamanana swinene hi laha tata wa wena a a va hlayisa ha kona, hi kona u nga ta dya swilo leswi swa mukhalabye swi rhelela.

1090 Jim wa ka Maswanganye loko a loveriwile hi tata wa yena, a sala a khomeriwile hi hosi ya tata wa yena Samu. Mufana loyi Jim a a nga twisisi, a pfumelele marito ya mana wa yena, va karhata Samu. Samu swi nwi karhata na yena, a komba vakulukumba timhaka. Loko va ti kamba va vona leswaku leswi a nge yena u kurile, a a teke swilo swa tata wa yena; kunene hi loko a hlehleleteriswa muti wa tata wa yena ni swilo swa wona, a tilangutela yena nwini.

Xindzimananya xa 18. Muhlayisi a nga ha humesiwa.

1091 Swa humelela leswaku muhlayisi a nga khomi swinene swilo leswi va nga te a swi hlayisa, a swi hangalasa hi tindlela le'ti vilerisaka loyi wansati mana wa vana ni musiyiwa, a kondza a vikela vakulukumba. Vona loko va swi twile va ta hlengeletana ku kamba mhaka ya kona. Loko va yi kuma yi ri yona, va nwi susa xikanwe va vehela unwana.

1092 Nkarhi wunwana ku nga va ni ku kanetana e xikarhi ka vakulukumba va ndyangu loko vanwana va twanana ni muhlayisi, kumbe a va xava leswaku va nwi ponisa e timhakeni loko a yivile swinwana, va nwi yimela ni ku nwi tumbeta leswaku a nga karhatiwi. Kwalaho ku ta va na swivulavula, kambe nandzu va ta dlalanganya, muyivi a nga ha rihi, hambu va ta nwi tekela hikwaswo ni ku nwi susa e vuhlayisini bya yena.

K24/11

16 1093 Mabakiti a fa a siya vana varharhu va ha ri vatsanana ni mana wa vona ni tshanga ra tihomu. Fukuza hosi ya yena a sala a hlayisa nstati wa ndzisana ni vana va yena. Fukuza a a nga lulamanga, a a nga rhandzi leswaku swilo swa makwavu swi lulama, swi -ke a kuma enkarhi wo swi hangalasa. Hahani wa vana lava a a tekiwile kusuhi ni kwalaha ka vona. Tihomu ta Mabakiti a a ti tiva, masuku swi nwi vava loko a vona le'swi endlwaka hi Fukuza. Vana a va nga si tiva dzanu; kutani vakulukumba va hlengeletana ku kamba timhaka. Ku kumeka leswaku ku tlhakile tihomu ta ntlhanu na yinwe. A vekiwa nandzu leswaku a ti riha; va teka leti a ti sele, ti vekiwa e mavokweni ya nuna wa hahani wa vana leswaku a ti hlayisa, a ta va a ri karhi a ti vona hahani wa vona hikuva wa ti tiva.

Xindsimanyana xa 19. Ku hela ka vuhlayisi.

1094 Vulanguteri (vuhlayisi) byi hela hi tindlela le'ti hambaneke. Swi ya hi rihanyo ra vanhu, ni timbilu ta vona, ni ku ehleketa ka vona. Unwana muhlayisi u hlayisa swinene, a twanana ni loyi wansati, va kurisa vana hi ku lulama. Loko a kurile loyi wa hosi, a fikele mikarhi leyi va vonaka leswaku a nga ha teka wansati, va vulavula, va nwi tekisa. Loko a tekile loyi wa muhlayisi a nga ha byela loyi wansati a ku: Waswivo, mina ndzi muhlayisi, sweswi vana va wena va kurile, hosi yi tekile, ndzi vona leswaku u fanele ku nyiketwa swilo swa tata wa yena, va ta swi kota ku ku hlayisa. Wansati a nga ha vula leswaku swa twala, a nga ha nyikiwa swilo leswi, na swona a swi vilerisi hikuva u kona kwalaha kusuhi, leswi u nga kota ku va kurisa va kondza va fika laha va nga kona, swa twala leswaku a hi ku hi cukumeta, wa ha to hi hlayisa ni ku komba vana lava leswi va fanelaka ku hanyisa xiswona. Kwalaho ku to lulamisiwa timhaka ni vakulukumba, nwana a nyiketwa muti wa yena.

K24/11

16 1095 Hakanyingi ku tala la'vo hambana hi ku holova.
 17 Sweswo swi endliwa hi wansati loko a nga twisisi. U to na twa la'va lavaka ku nwi onhela o pfumelela; kumba kambe a byaletela vana swo ka swi nga twakali, a va endla leswaku va nga nwi voni mukhalabye loyi a va hlayisaka. Loko swi ri tano a ku nga hambaniwi swinene, yi ta va mphandlumphandlu loko ku hambaniwa. Nakambe loko muhlayisi a nga lulamanga, a onha swilo swa vanhu, va to na vula swo biha; nakambe kwalaho a ku nga vi na ku rhula loko ku hambaniwa.

1096 Muhlayisiwa (nwana) a nga ka a nga yi a ya mangala a ku va ala ku nwi nyika ndzhaka ya yena. A nga na yona ndlela yo ya e hubyeni; va kona vakulukumba la'va nwi hlayisaka, la'va nga vona va fanekelaka ku nwi lulamisela timhaka; hi loko ti tsandza vona va nga ta nwi pfuna hi ku nwi yisela tona e hubyeni. Yena hi yexe wa ha ri ntsongo ngopfu ku va timhaka ta yena ti nga amukeriwa hi huvo.

1097 Loyi a vekiweke ku sala a hlayisana ni mufelwakazi, loko nkarhi wa ku yima ka loyi wansati ku hlamba (a nga ha voni nhweti) u fanele ku yima ku hlangana na yena. Va nga ha hlangana ku ya e mahlweni, kambe loko loyi wansati a ala, a nga ha sindzisiwi.

1098 Majози loko a lova u siyile vasati vambirhi ni swihlangi swa vona. Tihomu a a ri na tona, kambe vana lava a va ha ri vatsongo. Nsati lo'nkulu a ganga Hoxana hosi ya Majози; nsati lo'ntsongo a ganga Xirhami ndzisana ya Majози. Tshanga ra tihomu ri hlayisiwa hi yena Hoxana hosi ya muti, na swona a a tekile hosi ya muti wa Majози. Vasati la'vambirhi lava, a va ri karhi va hlayisiwa hi xuma xa nuna wa vona, xuma xa muti, hikuva a a ri ni tihomu Majози loko a lova, hambileswi a va avene ku ganga, a ku ri hi tlhelo ra le tindlwini ntsena, nsati unwana ni unwana a nga rhandza ku andlalela nuna loyi a nwi twisisaka e sangu, leswaku a ta veleka na yena vana.

17 1099 Tihomu ti andza swinene hikuva Hoxana a a hlayisa
 swinene, na swona a a rhandza ngopfu vana va makwavu, va ri
 18 karhi va twanana swinene ni nsati lo'nkulu, mana wa vana lava.
 Loko Makhahlela, nwana lo'nkulu wa Majozi a kurile, Hoxana a
 vitana va ndyangu, a va komba mhaka leyi a a lava ku yi endla,
 ku nga ku tekisa Makhahlela ensati. Va twanana, a ba ntsengo
 a nwi lovota.

1100 Loko va ha tshamisile kunwe ku enghena entsengo,
 wu lovola Gavaza, makwavu wa Makhahlela, Gavaza a va a hloma.
 Kutani Hoxana a byela Mudlayi, mana wa Makhahlela leswaku u
 lava ku e nghenisa nwana e ku hlayiseni ka xuma ni muti wa tata
 wa yena hikuva u kurile, u ta swi kota ku fambisa muti, na
 swona i masiku a tekile, u ni xihlangi, wa swi vona leswi hi
 hanyisaka swona. Va twanana na Mudlayi, va yi vika e ka
 vakulukumba, ku vekiwa siku ra ku lulamisa ni ku hetisa makungu
 lawa ya vona.

1101 Loko siku ri fikile, vanhu va hlengeletene, hi loko
 a suka a yima Hoxana a ku: Masiku ma hlayile sweswi ndzi ri
 karhi ndzi ku nwana u fanele ku huma muti, kambe a a nga swi
 twisisi, a lava leswaku hi tama ha ha ri swinwe hi ndlela ya
 tolo. Lembe lero ndzi mi hlengeletile mi ta vona ku hlomisa
 ka yena. Makhahlela i nwana wa makwerhu Majozi, u ni muti wa
 yena, mina a ndzo hlayisa ni ku kurisa; sweswi a kuleke, u
 fanele ku kurisa muti wa Majozi. Namuntlha ndza nwi humesa laha
 mutini wa mina, a ndzi nwi hlongori, i,i,i nwana wa mina,
 ndzi ta swi kota ku nwi pfuna loko ndza ha hanya; mhaka le'yi
 nga kona hi leswaku u fanele ku pfuxa muti wa makwerhu Majozi.
 Ndzi tsakile ngopfu loko ndzi swi kotile ngopfu ku twanana
 ni nwana loyi ku fikela siku leri. Ha ha to pfunana, kambe a
 ri mutini wa Majozi, Majozi a pfukile, a vitaniwa.

18 1102 Vakulukumba va te ku vulavula mina xirhami laha
 mahlweni ka vanhu ku nyiketa Makhahlela muti wa yena ni nhundzu
 ya tata wa yena. Mi swi twile le'swi nga vuriwa hi tata wa
 hina yena Hoxana. U tirhile ntirho wa yena wa ku kurisa,
 Makhahlela i wanuna sweswi, kunene u fanele ku teka muti wa
 tata wa yena a wu hlayisa. Muti wa Majozi wa pfuka hi laha
 tata wa hina a hu ku vulaka sweswi. Namuntlha muti wa Majozi
 19 wu ri wena Makhahlela, swilo hikwaswo swa wona swi le mavokweni
 ya wena ku sungula sweswi namuntlha. Milandzu ku hava ya muti
 lowu wa Majozi. Makwenu Gavaza u lovoriwile; xuma xa yena hi
 xona lexiya e tshangeni, xi kona hikwaxo. Wena u tekile hi
 xuma xa muti. Sweswi na wena u fanele ku pfuna vamakwenu
 leswaku na vona va kuma vasati. Tata wa hina yena Hoxana u
 ku kurisile, ha nkhensa hikwerhu. Muti wa wena hi wolowo.

1103 Makhahlela a nkhensa a ku: Ndzi tlangerile ntirho
 hikwawo wa tatana; u hi hlayisile, ha vona sweswi. Hambi hi
 feriwile, vusiwana a hi byi vonanga, hi le hanya ku kotisa
 vanwana vaahu, ndza nkhensa. Kunene a huma muti wa yena, a
 tshamisa kona kusuhi ni kwala ka tata wa vona. Vamana wa yena
 ha vambirhi a va akela tindlu ta vona kwala mutini wa yena,
 kambe va ya e mahlweni ku hanya ni vanuna va vona, ni ku va
 phamela.

NDZIMANA YA 37.

Ndzhaka ya wansati.

Xindzimananya xa 1. Rifu ra wansati loy'a tekiweke.

1104 Loko wansati a fa u lahliwa hi nuna wa yena, ni
 la'va nwi pfunaka. Sirha nuna wa cela, a ri karhi a pfunana ni
 vanwana la'va akelaneke na yena, swinwe ni maxaka ya yena la'va
 nga kusuhi. (Ku tswaha le'ti vandzamaneke). Ntsumbu wu
 thanguriwa vusenga, madeha, masindza, ni swingwavila; hambu yi
 ri nguva leyi va nwi phutselaka ha yona yi fanele ku va hava

19 tinkunupu, ti fanele ku susiwa. Loko va seleterile misava yi tlakukile, va ta hoxa swilo leswi hikwaswo kona, na kona loko a ri ni tinguvu leti ti cukumetiwaka ti nghena nkarhi wolowo. Misava yo rhangwa ku chela yena nuna, na swona wa vulavulela hi laha a titwaka ha kona. Famba swinene murhandziwa, hi kona loko u ndzi siyile e thyakeni. U ya va rungula, vakokwana, vahahani, ni lava hi va rivaleke. Unwana u ta vurisa swinwana, a swi fani.

20 1105 Loko ku seletela swi herile, ku veketeriwile maribye yo fungha sirha, ku tekiwa leswi a ku tirhiwa ha swona ku cela, swi ya vekiwa ndzhawu yinwe hikwaswo ka swona. Valahli va ta kandziwa hi murhi leswaku va nga ti pandza swirho. Misava ya sirha va suka va hlambile kwale sirheni hi mati ya khuwana le'ri nga siyiwa loko ku cheriwa la'ma nwana e sirheni.

1106 Siku leri ra rifu ri ni xiyila, a ku tirhiwi, ngopfu loko swi humelele hi mikarhi ya mitirho ya le masinwini. Ku ta ya laviwa n'anga, yona yi ta ta siku le'ri tlhandlamaka. Loko yi fikile, yi ta xuva swilo leswi ku nga tirhiwa ha swona le sirheni, yi xuva ni tindlu. Ndzhaku ka sweswo switirho le'swi nga tirha sirha swi nga ha tirhisiwa. Swi susiwile xiyila, hi ku xuviwa.

1107 Swi kombiwile kunwana leswaku loko ku lahliwile wanuna u yisiwa e nambyeni. Nnawu lowu wa le nambyeni i xihundla le'xi byeriwaka ntsena loyi a yisiwaka kona, a nga loyi a nga felwa; loko munhu a nga si felwa u le munyamani e mhakeni leyi yi yeriwaka le NAMBYENI.

1108 Wanuna u ta fanela ku humesa khume ra maxeleni, 10/- a ya vika ha rona le ka vakonwana leswaku nhloko ya vona yi lovile. Hambi loko a lo aka a vona, kumbe va ri kusuhi, va tile ku ta pfuna ku lahla mufi, loko a nga si ya suma hi khume, a va swi tivi, a hanga fanga, wa ha hanya.

1109 Loko a sumiwile, va ka vona va ta ta ni khume, 10/-;

20 misisi ya va muti yi fanele ku juveriwa); 5/- ya ku nwi yisa e nambyeni. Swi kombiwile e ka 1107, kwalaha henhla.

1110 Mikarhi leyi ku endliwaka swilo leswi hikwaswo, swilo swa mufi swa ha ri ku yileni (swa yila), swi nyamisiwile hi rifu ra yena, a ku na le'xi tirhisiwaka, a swi khumbiwi. Ndzhaku ka swona vini va nhloko, hikuva va sumeriwile leswaku nwana wa vona a nga ha ri kona, va ta ta e nkosini.

21 1111 Ku ta endliwa byalwa byi rhwariwa. Na vona lava ku yiwaka ka vona va swi tiva leswaku ku ta fika vanhu la'va taka e nkosini. Loko va fika, va tshamisa e nyangweni, e handle ka rihlampfu ra muti. Muferiwa (va ka yena) u ta humesa 5/- leswaku va suka le handle, va enghena e mutini. Byalwa lebyi va rhwaleke, byona byi ya rhurheriwa e ndlwini ya byalwa.

1112 Hi wona nkarhi lowu va taka ni mbuti ya ku ta phosa vatukulu hi nswanyi; va ta ni mafurha ya ku va tota. Mbuti yi ta tlhaviwa, swihlangi le'swi siyiweke swi ta va swi cheleteriwile hi ritshuri ni nkuma, swi basulukile, swi bihile, ku komba leswaku kunene swi feriwile, masuku swi phosiwa hi nswanyi wa mbuti leyi, ku va kona swi hlantswiwaka swi basa, ni ku totiwa hi mafurha, swi saseka. Rharha-wa-muni, muferiwa, yena u totiwa milenge hi mafurha lawa, loko va ri la'va swi kotaka va nwi tlakulela henhla, va famba va nwi rhwele, va humela na yena e handle ka muti, va ya tlhela va vuya na yena va ta nwi veka e mutini.

1113 Va tlhela va humesa ntlhanu wa maxeleni, 5/- vaferiwa ku komba vini va nhloko esirha. Loko va hetile sweswo, va ya tshamisa e hanshi, ku vulavuriwa ta MIRIHO. Vaferiwa va fanele ku riha nhloko ya vanhu hi dunana ra homu, kumbe tipondo tirharhu (£3) loko yi ri mali. (Loko wansati a fa e vukatini u rihiwa hi dunana ra homu).

1114 Vavasati, vini va nhloko la'va teke e nkosini va ta va va ri karhi va sindza yindlu laha nwana wa vona a nga fela

21 chuchuta khumbi, swi sala swi ri swintswaha hikwaswo. Byalwa byi rhwariwa byi humeseriwa handle, byi nwiwa. Le ndlwini ya byona ku ta sala mbita ya vini va muti. Byalwa lebyi byi nwiwa hi vanhu hikwavo, a bya ha ri na xiyila.

1115 Loko wansati loyi a file hi nkarhi wa xirimo kumbe nkarhi wa nhlakulo, xiyila le'xo rhanga, xi nga xa ku lova ka yena, xi nga va xa masiku mambirhi kumbe marharhu hi laha n'anga le'yi xuvaka hi mirhi ya yona yi nga ta vula ha kona loko yi phunga muti ni switirho le'swi nga tirha le sirheni, sweswi
22 loko ku tiwa e nkosini, ku ta phungiwa masimu ya mufi; ku xuva loku, hi leswaku ya ta ka ya nga yili, va ta sala va kota ku dya le'swi nga ka wona. Kasi loko wu ri nkarhi wa vuxika, timbewu leti ti ri e tinguleni kumbe ti ri e madulwini ku ta xuviwa kwalomu swi nga kona.

1116 Rifu a ri vekerwi ndzilakana, ni le ndlwini ya hosi a ri khweli; swiyila swa rifu swa fana e ka mafu hikwawo, loko 'ku file munhu, ku file munhu. Xiyila xa masiku mambirhi kumbe marharhu xi va kona hi laha n'anga yi nga ta tirha mitirho ya yona ha kona.

1117 Siku ra NKOSI hi rona ri nga ni ku hambana. Ku hava xiyila kona; ku endliwa nkosi. Kwalaho loko munhu a ri xisiwana na wona nkosi wa kona wu ta va tano. Wu ta pfumala vanhu vo ya e nkosini hikuva a wu na swakudya; kasi loko wu ri nkosi lo'wu humeleleke laha ku nga ni swakudya, ku nga kona kaya ka va-nkuma-swa-vona, wu ta pfhumba, ku ni swakudya; tinyama ni mabyalwa, vanhu va ta ta hi vunyingi, (huku yi vitaniwa hi tshuri, kasi na yona mbyana yi vitaniwa hi rikatla).

1118 Loko nuna a te wa ongola, vuvabyi byi ya e mahlweni ku fika laha va ka loyi wansati va nwi tekaka a ya ongoriwa hi vona, masuku vuvabyi lebyi byi ya tsandza a ri ka rikwavu, ku lahliwa ka yena, na wona nkosi wa yena swi ta ya endleriwa e vukatini bya yena.

- 22 1119 Ku ya ongoriwa e ka rikwavu swi nga ta hi tindlela timbirhi. Loko ku kambiswa tinhlolo ti nga vula leswaku u fanele ku huma laha mutini a ya phyuphya kunwana; kwalaho varikwavu va nga kombela leswaku a ya va e ka vona, va ta pfuna ku ongola; nakambe va rikwavu va nga rhandza ku pfuna mukonwana wa vona ku ongola, nuna yena a hamba a ya kamba kunene, a ya pfluxela hi laha a nga ta swi kota ha kona. Tindlela le'timbirhi leti ti endliwa hi ku twanana, ku rhandza ku byarhisana mpingu lowu wa vuvabyi, ku nga ri na ku holova kona.
- 23 1120 Loko a lovele e ka rikwavu hi ndlela leyi, va ka nuna va ta ya kona hi ku hatlisa loko va swi twile. Va ta fika va vulavula ta ku lahla. Loko ku ri kusuhi, va nga ha tlakula ntsumbu va ya lahla e kaya ka vona; kambe loko ku ri kule, va nga ha vula leswaku: Ni kwala ka ha ri kaya ka yena, a nga ha lahliwa ni vakokwa wa yena, na hina a hi nga ta endla swinwana, a hi ta ya lahla kwala misaveni, misava i yinwe. Va to lava muti, va ya veka nhloko ya vona kona. Swiyila swi ta va kwalaho. Loko ku xuviwile, swi ta va swi herile. Va ta tlhelela e kaya.
- 1121 Loko va ri e kaya, a va nga vuli leswaku vatswari va swi tiva leswaku nwana wa vona u lovile hikuva a nga fela e ka vona, va ta teka khume ra maxeleni va ta ta xuma. Khume (10/-) hi leri, tivani hina haleno hi lo sala e rivaleni. Kutani va ka mufi hi kona va nga ta ta lomu nwana wa vona a a kandzile kona va ta ta endla mihivana hikwayo hi laha swi nga kombiwa ha kona kwala henhla.
- 1122 Vusiwana, nwana wa va ka Maluleke, u vabyile a ri e vukatini. Va le vukatini va nwi yisa e xibedhlela leswaku a ya tshunguriwa kona. Mana wa Vusiwana a ya tshamisa kona a pfuna ku ongola nwana wa yena. Vuvabyi byi ya tsandza kwale xibedhlela, masuku va vitana tata wa yena hi Ricingho (xivulavula-kule) leswaku a vuya. Kunene swi koteka leswaku tata wa yena a vuya hi xitimela vusiku byebyo, ra ku loko ri xa a fika laha kaya.

23 1123 Mhaka yo rhangana loko a fikile Hunisi, tata wa Vusiwana, ku vulavuriwa hi ta ku lahla. Xana u fanela ku ya lahliwa kwihi? Laha xibedhlela a ku ri kona e marhumbini ya vatata wa yena, hi lomu kokwa wa yena a nga lahliwa kona, kasi le vukatini a wu ri mpfhuka ku suka laha a nga fela kona. Va le vukatini va ku: Leswi vakokwa wa yena va nga lahliwa kwala, swa antswa loko a lahliwa kona ni vakokwa wa yena. Kunene va twanana kwalaho; masuku ku sunguriwa ku cela sirha, a lahliwa kona.

24 1124 Loko ku hangalakiwile, va le vukatini va humesa khume, 10/-, va suma enhloko ya va ka Maluleke. Kutani va ka Maluleke va ya e vukatini bya nwana wa vona, ku ya vona le'swi nga humelela. Va ya kona va khomile mbuti ya ku ya phosa vatukulu, ni ku va tota mafurha. Va fika va amukeriwa hi ndlela ya kona. Va fika va humesa 10/-, ntlhanu wa ku nwi byewula nhloko, ni ntlhanu wa ku nwi yisa e nambyeni. Va le vukatini bya Vusiwana va humesa 10/-; ntlhanu wa ku va enghenisa e mutini, ntlhanu wa ku va komba sirha.

1125 Ndzhaku ka swona ku tshamisiwa e hansi ku tengiwa ta MIRIHO. Vateki va humesa tipondo tirharhu, ku ringanisa dunana ra homu le'ri rihaka nhloko ya munhu loko a fele vukatini. Ku va loko timhaka ti herile. Loko yi ri minwana mihivana ya milawu ya swona yi endliwile hi laha swi kombiweke ha kona laha henhla.

1126 Ku ni leswaku wansati a fa e vukatini, a dlawa hi tlhari ra nuna; Yoloye a nga rihiwi hi dunana ra homu, kambe u rihiwa hi homu, u rihiwa hi ntlhanu wa tipondo (£5). Tlhari ra nuna, hi leswaku loko wansati a tikile, kaku loko swi ta e ku tintshunxeni, swi nga lulami, a fa hikokwalaho ka ndzhwalu lowu, swi vuriwa leswaku u dlaye hi tlhari ra nuna; kwalaho swa hambanisiwa ni swa munhu loyi a nga lo fa hi rifu ra ntumbuluko. Rifu ra ntumbuluko ri rihiwa hi dunana ra homu; kasi rifu ra tlhari ra nuna ri rihiwa hi ntlhanu wa tipondo, yi nga yona homu.

24 1127 Macakala, wa ka Nkhwaxu, a a tekile nsati wa yena e ka ka Xingange. Va hanya swinwe nkarhi wo leha, va ri karhi va kuma swihlangi kunwe. Nkarhi wunwana Somisa loko a kumile khuri, kute loko ku fika enkarhi wa ku tintshunxa hi loko swi nga fambi swinene, swi nononhwa, a va a lova. Loko a lovile, va ka Nkhwaxu va humesile khume ra maxeleni, 10/- ku ya suma ha rona ku lova ka Somisa.

1128 Va ka Xingange va ta e nkosini. Va nyikiwa 10/-. Ntlhanu wa ku va enghenisa e mutini, ntlhanu lo'wunwana wa ku va komba esirha. Va tile ni mbuti ya ku ta phosa vatukulu hi nswanye, ni mafurha ya ku ta va tota, ni ku tota ta ta wa vona.

25 Kunene loko va fikile laha mutini, va humesile 10/- ya ku byewula loyi wanuna yi nga 5/-, ni ya ku nwi yisa e NAMBYENI, yi nga yona 5/-.

1129 Mbuti yi tlhaviwile. Vana vona a na va cheleteriwile hi misava ni mikuma, va basulukile hi thyaka ni vusiwana. Masuku va hlantswiwa, nswanyi lowu va nga phosiwa hi wona, swinwe ni misava ni mikuma leyi a va lo pyi, va totiwa hi mafurha, va tlhela va saseka. Tata wa kona a totiwa milenge, a tlakuriwa, va famba-famba na yena va ya e handle ka muti va tlhela va vuya na yena, va ta ta nwi veka e mutini.

1130 Ndzhaku ka swona va ya e ndlwini, kutani va ka Xingange va ku: Sweswi hi lava ku riheriwa nhloko ya hina. Ma swi tiva leswaku nhloko ya hina yi dlayiwile hi tlhari ra nwina. Kunene va ka Nkhwaxu va humesa homu (ntlhanu wa tipondo), va riha nhloko ya ka Xingange. Swi helela kwalaho.

1131 Swilo leswi hikwaswo swi endlwa hi ku tiviwa. Loko swi humeleta, a swi vutisiwi leswaku hi ta endlisa ku yini, hikuva hikwavo nnawu wa Xitsonga va wu tiva; na swona loko ku ri ni lomu vanwana va nga swi tiviki ni ku swi twisisa swinene, loko swi humeleta va vutisela, va ku: hi ta endlisa ku yini leswi timhaka ti nga tani? La'va swi tivaka, la'va tshamaka va

25 swi vona va ta komba, kutani ku nge vi na ku karhata ka nchumu; na swona vini va nhloko va nga ka va nga ki va vulavula, ku londza miriho ya nhloko ya vona. Loko va ta e nkosini, va swi tiva leswaku va ta ya riheriwa nhloko ya vona hi laha swi fanelaka ha kona.

1132 Nwa-Xokola, nkati wa va ka Xikwambana, u fele e vukatini bya yena e ka ka Xikwambana. Va ka Mhangwana loko va ta e nkosini wa nwana wa vona va tile va ri karhi va swi tiva leswi nga ta fambisa xiswona. Mihivahivana hikwayo a yi lulamisiwile, ku sungula hi khume ro suma nhloko ya vanhu, ntlhanu wo byewula nhloko, ni ntlhanu wo nwi yisa e nambyeni; na vona va yi tiva yo va enghenisa e mutini, yo va komba esirha, 26 ku phosiwa ka swihlangi hi nswanye ni ku totiwa ka swona hi mafurha, ni ku ya hetelela hi miriho. Vona va kunile dunana ra homu hikuva nwana wa vona a a file hi rifu ra ntumbuluko. Loko swi endlile hikwaswo sweswo, va hangalaka. Na yona e n'anga yi endlile swa tlhelo ra yona; a ku na lexi xi rivariwaka hi tlhelo ra n'anga hikuva loko swi tshuka swi nga endliwanga swi nga ya hoxisa timhaka mundzuku, ti ta kola ti lamuriwa hi tinhlolo, loko va vona ku onhaka swinwana.

1133 E nkosini wa wansati a ku tlhaviwi nchumu xa swifuwo, ku nwiwa byona byalwa ni ku dya nyama ya mbuti le'yi nga tlhaveriwa ku phosa vana hi nswanye wa yona. Kambe loko ku file mukhegula, loyi a a ri yena a nga nkulukumba wa muti, na swona vini va yena va ri vanhu la'va swi kotaka, la'va nga ni swa le mandleni, va nga ha tlhava homu, va endla na wona mabyalwa yo tala; vanhu va ta ta hi vunyingsi va ta ta rila mukhegula loyi, va ri karhi va dya va nwa. Sweswo a swi na nandzu.

1134 Loko ku yiwile e nkosini a hi leswaku ku fanele ku ya vuyiwa ni siku rolero; i, i, a swi tano. Na swona loko va vulavula, a vo tshamisa kwalaho ndzhawu yinwe leswaku xikolokolo swi kondza swi hela hikwaswo, va pfa va hangalaka' va tlhela va

26 1135 Loko wansati a lova a ha ri ni vana la'va ha riki vatsanana ngopfu, la'va lavaka ku phameriwa, na swona a nga ri na nkatikulobye, ku fanele ku lulamisiwa mhaka ya matshamele ya vana.

1136 Nwa-Muxwana loko a lova a siya xinwanana xinwe xa nhwanyana. Loko va ka Muxwana ni va ka Nhlangwini vakulukumba va hlangene ku tshandza khombo ra vona, hiloko va ta ku: hi ta endla yini hi nwana loyi? Hi loko mana wa mufi a ku: ndzi ta nwi teka ndzi ya tshamisa na yena, hi languta leswi Xikwembu xi nga ta swi endla. Kunene xihlangi xi famba ni mukhegula, a ya xi kurisa. A xa ha tlhelanga, ku ya e ka tata wa xona, xi lo kulela kwala ka kokwa wa xona, xi ko xi hlomela kona.

27 1137 Ndhlovukazi loko a lova u siyile xihlangi xa ha ri xitsanana ngopfu, vito ra xona va ku i Paluri. Paluri a ku nga ri na ndlela leyi a nga hanyaka ha yona, leswi a a lo sala ni tata wa yena ntsena. Loko va hlengelletene vakulukumba va mindyangu leyi mimbirhi va sungula hi yona mhaka ya nwana loyi. Nwa-Rikhotso, kokwa wa yena a ku: ndzi ta nwi teka ndzi ya tlanga na yena. Kunene a nwi teka, a ya kapulutela mavele ya mukhegula, a kondza a boxa mafi. Paluri a kula a ri karhi a anwa kokwa wa yena tani hi mana wa yena, a kondza a lumuka. Swa endleka e ka xihlangi ku boxa mafi loko xi kapulutela masiku hikwawo. Vanwana va tirhisa mirhi leswaku mafi ya pfelela, kambe ha-kanyingi a swi pfumaleki leswaku ku tirhisiwa mirhi, kasi ya swi kota ku huma e handle ka murhi.

1138 Nwa-Ngobe a a tekiwile ka ka Mukhari. Loko a lova a a ri ni xihlangi xa tinhweti tirharhu. Loko va ku hi ta endla yini hi xihlangi, hi loko nwa-Nkhwaxu, mana wa mufi, a ku: ndzi ta teka ndzi ya xi hlayisa Kunene a xi teka a ya xi hlayisa. Xi sungula hi ku kapulutela mavele ya mukhegula, xi kondza xi boxa mafi. Xi anwa kokwa wa xona tani hi loko xi anwa mana wa xona, xi kondza xi kula, xi lumuka. Tata wa xona a hamba a ya

27 xi kamba, ni ku xi nyika swo ambala ni swo funengela. Vito ra nwana loyi ra xinhwana i Jamela. Jamela a tekiwa a ri kwala ka kokwana; masuku kokwana a humeseriwa ehomu ya vuundli (ku wundla).

Xindzimanyana xa 2. La'va hlawulaka mudyandzhaka wa wansati.

1139 Loko timhaka ta nkosi ti herile, va hatlisa va vona timhaka ta swibye leswi a nga swi siya. Vatswari va matlhelo mambirhi va hlengaletana va vulavula mhaka leyi. Va fanela ku va kona va matlhelo mambirhi, vavununa ni vavasati, vamakwavu ni mana wa yena. Vanhu lava va fanela ku vona mafambele ya swilo leswi swa nwana wa vona.

28 1140 Muferiwa, a nga loyi wanuna, u ta humesela nhundzu hikwayo le'yi nga siyiwa hi nsati wa yena, yi va kona laha hikwavo va nga ta swi vona swinene. Loko swi hlangene, ku nga ha salanga nchumu, nuna wa/yena u ta vikela valava va nga hlengeletanela mhaka leyi a ku: Nhundzu le'yi nga siyiwa hi nwana wa nwina hi yona leyi. Va ta nkhensa, masuku swi ya hi tindzhawu ta swona.

1141 Swibye hikwaswo leswi a a phamela nuna wa yena e ka swona swa susiwa, swi vekiwa tlhelo. Swona a swi phakiwi, i swa nuna wa yena loyi a ba riki kona, swi sala swa ha nwi tirhela. Hahani loko a ri kona u ni mfanelo ya ku pambula xinwe; na yena malume a nga ha pambula xinwe; na vona vamakwavu sweswo-sweswo. Va pambula ntsena ku swi susa nurhu. Le'swi salaka swi nyikiwa evana va yena.

1142 Loko a ri kona nwana wa xisati, a ri wurwe ntsena, swilo leswi swi ta va swa yena; loko va ri vambirhi, swi ta va swa lo'ntsongo; loyi nkulu u to pambula. Loko a lo siya vafana ntsena, vona va to phakeriwa. Loko a nga siyanga nwana, vini va nhloko va ta teka swinwana, va siyela nuna wa yena swinwana.

1143 Swibye leswi loko swi nga si sungula ku hXangalesiwa swi fanela hi ku alaheriwa. E ka timbita, va ta teka mbita

28 le'yikulu yi petluriwa ku tsanana, kumbe ku fayiwa xinkambana; mbita le'yikulu i ya byaiwa. E ka tinhlambeto, ku ta petluriwa yinwe na kona; ku ta tshoviwa ni nkombe wunwe, ku tshoviwa ripheto; Loko a ri ni swikomu swimbirhi ku ta tshoviwa xinwe, xi cukumetiwa, kasi loko a ri na xinwe ntsena ku ta tshoviwa mbhinyi, ku hlayisiwa exikomu. Mindyelo, tinhlelo ni hikwaswo le'swi nga swa yena swi ta fambisiwa hi ndlela yoleyo, swi kondza swi hlangana.

1144 Hi tlhelo ra swifuwo a ku na mhaka kona. Wansati a nga siyi nohumu hikuva u tirhela nuna wa yena. Yena u tile hi xuma laha mutini, leswi a swi endlaka u endlela nuna wa yena, u tirhela nuna wa yena, swi fumiwa hi nuna wa yena.

(a) Loy'a dyaka ndzhaka ya wansati.

29 1145 Ndzhaka ya wansati yi dyiwa hi vana va yena, ngopfu va xisati hi laha swi kombiweke ha kona laha henhla; swi famba hi ku landzelelana ka vona

1146 Hi laha swi nga voniwa ha kona, loko wanuna a fa, ndzhaka ya wansati a yi khumbiwi, yi ta khumbiwa siku ku hundzaka yena nwini wa yona.

1147 Swi kombiwile e tindzimanini le'ti nge henla leswaku loko wansati a lova, vana va yena loko va ri kona va kuma swilo swa yena. A swi vakeriwi nkarhi, loko va ri kona vana va yena, na swona va ri vanhu, hi leswaku va kurile ku ringana ku va va nga ha nyikiwa swona, va swi teka xikanwe. Swi hangalasiwa siku roleri ra nkosi, vanhu va ha hlengeletene hikwavo. Loko swi nga hangalasiwanga siku leri, swi nga sala swi hundzuluka, swi nga ha nyikiwi vana va yena, swi ya lomu loyi wanuna a nga ha endlaka xinghana kona.

1148 Loko mufi loyi a file hi vuvabyi le'byi chavisaka, swilo swa yena swi nga ka swi nga tekiwi hi va ka yena, hikuva mavabyi lawa, hi laha swi kombiweke ha kona matlulela ntsena

29 la'va nga va ngati ya le kule, va nga ta ka va nga khumbiwi hi nchumu.

1149 Loko byi ri vuvabyi bya thuzula kumbe rihuhu, a swi hlayiwi, swi le xikarhi ka mavabyi la'ya kotaka ku tshunguriwa, munhu a tlhela a va munhu, a nga tiviwi leswaku u le nga va ni khombo ra vuvabyi le'byo tano.

1150 Rihuhu i vuvabyi le'byi tshunguriwaka, byi va byi hola; kambe na byona bya fana ni nhlokonho, byi famba hi rixaka. Xindzimanyana xa 3. Le'swi nga ndzhaka ya wansati.

1151 Tindlela ti tele leti wansati a nga kumaka xuma (swilo) ha tona. Loko a hioma a nga ha hlomisiwa hi homu, hi mbuti; na wona maxaka va swi kota ku nwi nyika swo nwi hlomisa ha swona.

30

1152 Loko a fika leyi vukatini na kona wa aluriwa. U nyikiwa swilo le'swi hambaneke hi laha unwana ni unwana a nyikaka ha kona. Huku, la'va swi kumaka va nyika hambi yi ri mbuti, ni swibye ni swinwana ni swinwana. Swilo leswi swa swi kota ku hundzuluxeriwa swi kondza swi vumba ehomu, na yona ehomu yi nga kondza yi endla entlhambi wa tihomu.

1153 Unwana wansati a nga ha va en'anga, va dya mahlo ya timbuti, a va a ti byisa a ta pfalela. Swifuwo swi va kona e mutini.

1154 Vanwana vavasati i swindandi (swirimi), va pfuna mavele swinene, va va va ya xavisa, va kuma mali, timbuti, tihuku ni swinwana; na swona swi nga hundzuluxiwa-hundzuluxiwa swi kondza swi vumba homu, na yona yi tswalela ti kondza ti endla tshanga.

1155 Ku ni vavumbi va timbita; na vona va swi kota ku endla xuma hi ntirho lowo, swi hundzuluxeriwa swi kondza swi endla xuma.

1156 Xuma lexi hikwaxo lexi wansati a tirhaka ni nuna wa yena, hi leswaku lexi a xi kumaka hi tindlela leti hikwato a ri

30 loville loyi wansati, swilo leswi swi nga lomuya matshangeni a swi engheni lahaya ndzhakeni ya loyi wansati; swi sala swi ri swa wanuna.

1157 Leswi nhundzu leyi yi nga ya wanuna, loko loyi wansati a ri ni vana va xinuna, a va a va tekisa a ha hanya, na vona va ko va swi tiva ni ku swi vona leswaku xuma lexi i xa mana wa vona, va ta endla leswaku xi tirha kwala ndlwini ya vona, loko loyi wanuna a nga va na vasati vambirhi kumbe varharhu; kasi loko o va swakwe, loko a fa, tata wa vona u ta vulavula na vona loko ku lava ku endliwa xinwana tani hi leswi a a vulavula ni mana wa vona loko ku lava ku endliwa xanchumu hi yona nhundzu leyi ya manana. Hikuva hambu leswi xuma lexi xi ngeniswiwaka
31 hi yena laha mutini, va fanele ku twanana ni nuna loko xi tirhisiwa, i xuma xa nuna, nwini wa muti; loko nuna a file, i xa vana. Loko manana a file i xa tatana, kambe loko vana va xinuna va ri kona, na swona va ri vakulu, va tala ku va ni swivulavula ku tlula mana wa vona, hikuva hi vumbirhi bya vona vatswari lava, a va tirhela vana lava.

1158 Ku kombiwile leswaku leswi a a swi tirhisa, a swi funengela ni ku swi ambala, tani hi masindza, vusenga ni hikwaswo le'swi fanaka na swona, swi famba na yena nwini, hi leswaku swi hoxiwa e sirheni.

1159 Loko a file hi vuvabyi byinene le'byi nga chavisiki, swifunengelo le'swi nga siki tirhaka swi nga tekiwa hi mana wa yena; kambe loko mana wa yena a swi chava swi nga ha tekiwa hi unwana wa le kusuhi. Na swona mana wa kona a nga ha vula leswaku swilo leswi a a fambe na swona nwana wa yena, va nwi phutsela ha swona.

1160 Milarisi, nkat'a makwavu wa Mukhachana, loko a lova, kute loko va vona leswaku vuvabyi lebyi a byi kombi leswaku u ta hanya, va nwi thangula vusenga ni madeha ni swingwavila a sala a te tshee. Loko kutani a fambile, va nwi phutsela hi maxuka

31 nga ha riki na ntirho swi famba na yena, hi ku swi hoxa e sirheni loko va ri karhi va seletela, hi sweswo na wona madeha ni vusenga.

1161 Khanyakude, nkat'a Mukhwelu wa ka Xingange a lova a ri vukatini. Yena a a kandzile laha va swi kotaka ku hanya, hikokwalaho a a ri ni swa yena. Loko a lovile va nwi thangula vusenga ni madeha ni masindza ni swingwavila. Va nwi phutsela hi maxuka ya yena, va rhangisile le'rintswha, va ya nwi lahla; na wona masindza, madeha, vusenga swi hoxiwa kona e sirheni. Mikumba ni maduku ni madeha lawa a ya ha ku dzingiwa, a nga si ma tirhisa, swi tekiwa hi mana wa yena, a ya swi tirhisa, swinwana va swi xavisa hikuva a swa ha ri swintswha.

32

1162 Nkat'a Sasekani wa ka Valoyi, loko nsati wa yena a lovile va nwi thangula madeha ni vusenga hi laha wu nga ntolovelo ha kona, na tona tinkunupu ta nguvu leyi a a ambele, ti tsemeleriwa, masuku va nwi phutsela hi maxuka ya yena; le'swa khale ngopfu, le'swi nga ha pfuniki, na swona swi famba na yena, hi ku swi hoxa kona e ndzeni ka sirha loko ku ri karhi ku seletiriwa. Xuka le'rintswha leri a a nga si ri tirhisa ni maduku swi tekiwa hi mana wa yena, maduku a nyika makwavu wa mufi.

1163 Vanwana loko ku ri ni le'swi nga siki tirhisiwaka, kambe swi endleriwile yena mufi, nuna wa yena a nga ki a swi humesela handle, wo swi hlayisa swi sala swi ri swa yena hikuva a swi nga si tirhisiwa, a swa ha ri swintswha, kutani u ta swi xavisa yena nwini, a endla swinwana hi mali ya kona.

1164 Masindza lawa a ya endleriwile Khanyakude, lawa a a nga si ya vehela, loko a lovile wona a ya humesiwanga, a xa ha ri xuma le'xintswha, nuna u lo ya teka a veka tlhelo ni vuka rinwana leri a a ha ku ri xava. Xuka u lo nyika nwana a funengela, masindza wona a xavisa.

(4) Switshungulu.

1165 Ku ni switshungulu leswi munhu a swi bohaka e nhanweni, le'swi nga ni mirhi le'yi nga endleriwa yena hi n'anga ku hlayisa mmiri wa yena. Switshungulu leswi swi tala ku endleriwa munhu loko a vabya, va na ta vitana n'anga yi nwi tshungula, a na hola yi nwi nyika xona xitshungulu lexi; xi ni mirhi leyi n'anga yi nge yi ta nwi sirhelela ka hikwaswo le'swo biha. Xitshungulu lexi, xi fanele ku bohiwa e nhanwini, kumbe xi haka rhiwa kunene.

1166 Ku ni xitshungulu lexi xi hlayisaka muti, le'xi veheriwaka hi nsati lo'nkulu wa muti. Loko a ri swakwe, hambi loko a ri ni vanwana la'va nwi landzaka laha mutini; kambe hi yena a xi vehelaka. Xona i sindza. Ri tirhiwa hi mirhi hi n'anga ya muti. Sindza leri a nga ha tshamisa a ri vehela kona e nhanwini, kumbe ri vekiwa e gandzelweni.

33 1167 Xitshungulu le'xi vekiwaka ni le gandzelwani hi le'xi hlayisaka endyangu lowu. Xitshungulu lexi i mhamba. Xi tirhiwile khale; swi lerisiwile khale leswi xi fanelaka ku khomisiwa xiswona. Loyi a xi khomaka hi yona loyi a layiwaka mitirho ya kona. Wanuna kumbe wansati wa xi khoma; ntsena u fanele ku va nkulukumba wa muti; a xi khomisiwi xihlangi, xi nga ta hoxa swileriso.

1168 Xifuwo na xona xa vekiwa ku va xa mhamba (tani hi homu ya mhamba). Homu ya mhamba loko nwini wa yona a file na yona ya tlhaviwa hikuva nwini wa yona a nga ha ri kona, a ya ha langutelenga nechumu. Ku ta fanela ku vekiwa yinwana; kasi loko ri ri sindza, rona ri to tsapela hi laha timhamba ti nga ta komba ha kona.

1169 Xifuwo a va hlawuli, hambi yi ri mbuti yi nga ha vekiwa ku va yona mhamba; mundzuku yi nga ha tlhela yi susiwa ku vekiwa homu yi va yona mhamba e matshanwini ya mbuti; mhaka leyi yi nga yikulu kona, i ku vika, loko mhaka yi endliwa.

1170 Loko yi ri mhamba (xitshungulu) ya xilo le'xi kotaka

33 swi ta hundza hi le ka yona mhamba leyi. Timhaka hikwato le'ti nga tikulu ta laha ndyangu ti ta fanela ku vikiwa kona. Loko ku fika "byalwa bya xirhwala" va ka ndzheko va ya chela kona. Loko ku huma xuma laha mutini, xi ya e ku lovoleni, xi ya sumiwa kona. "Xuma hi lexi xa huma ku ya lovola, a xi ye xi ya aka muti, timhaka ta kona ti saseka." Mhaka yihi ni yihi le'yi nga yikulu e ndyangwini lowu, yi ta fanela ku sumiwa kona laha ku nga ni sindza leri.

1171 Loko ri ri e nhanweni, ri to tshamisa xisweswo, a ku endliwi nchumu ka rona. Na yona mbuti kumbe yona homu, na swona swo titshamela kwale tshangeni. Ntsena sikunene loko xi vekiwa xifuwo lexi, hi kona va ndyangu va fanelaka ku hlengeletana va vona ku endliwa ka mhaka leyi.

34 1172 Loko xifuwo xi tshuka xi fa xi fanele ku siviwa hi xinwana. Vanwana va ta ya vutisa tinhlolo; tona ti nga va byela ku hundzuluxa mbuti yi va homu. Sweswo swi tala ku endliwa laha ku nga riki na xifuwo xa muxaka lowu a wu ri kona. Hi leswaku loko ku ri hava tihomu ku nga ha vekiwa yona mbuti, kasi loko ku ri hava timbuti ku nga ha vekiwa yona homu. Kwalaho swi komba leswaku mhaka i ku va ni xanchumu le'xi nga ta siva le'xi nga suka.

1173 Ndzhawu ya gandzelo ya hlawuriwa loko muti wu akiwa, ya sumiwa, yi tiviwa. Hikokwalaho loko ku ya vekiwa xitshungulu lexi, kumbe mhamba leyi kona, yi ta khumbiwa hi swilo hikwaswo le'swi endliwaka lahaya gandzelweni.

1174 Magwaza wa ka Khumalo loko ku file mana wa yena tinhlolo ti kombile leswaku mhamba ya kona yi fanela ku va homu ya nkunzi. Homu leyi ya nkunzi yi ve yi vekiwa, yi thyiwa vito ra Xinjenwana. Xinjenwana hi yena mukhegula loyi a nga lova. Mhamba yoleyo ka ha landziwa yona ku fikela sweswi.

1175 Lomu swilo leswi swi humaka kona a hi mhaka le'yi langutiwaka, ku kombiwile leswaku ku hlawuriwa swilo hikwaswo

34 le'swi nga swa nuna wa yena swi vekywa e tlhelo. Swona swi sala swi ri kona, a dyela ka swona hikuva wa ha hanya; kutani le' swinwana, le'swi nga swa yena, hambi a swi kumile e ka rikwavu, kumbe hi mitirho ya yena, kumbe a nyikiwile hi nuna, i swa yena, swi fanele ku tekiwa hi vana va yena e ndzhaku ka loko va pamburile, la'va tekaka le'xi nga xanchumu e nhundzwini leyi, (e ndzhakeni leyi). A va pambuli swilo le'swikulu, va pambula le'switsongo. A va swi teki leswaku va ya ganya ha swona, i-i, swi fana ni ku swi nurhulula. "A a ri ni vini va yena."

1176 Loko vana va ha ri vantsanana, va ha kula kwala ka tata wa vona, swilo leswi va ta sala na swona kwala, va swi tirhisa loko va ri vanhwanyana; le'swi nga ta hlakala swi to hlakala (xo kala xi nga heli, xa hlola); le'swi nga ta sala swi ta sala.

35 1177 Swibyhi swa wansati hi leswi: matshuri hi ku yima ka wona, mindyelo hi ku kula ka yona, tinhlelo ni swintewana, swirhundzu ni switshatshana, ku ni mikombe ni swiphahu, ni timpheto. Swo swekela e ka swona, ku ni timbita, tinhlambeto, ni le'switsongo swo swekela kona miroho ni swo phamela ka swona yona miroho, ni swo khoma mati, ku fana ni makhwana, ni maphapha ni swiphaphana, ni mindzheko.

1178 Swi nga ha humelela leswaku swibyhi leswi swi nga susiwi laha mutini. Swi tala ku humelela loko mufi, mukhegula loyi, a ri ni nwingi loyi a nga lo na fika laha vukatini, a khoma muti; swilo hikwaswo swi va mavokweni ya yena, mana wa yena (nwingi) a nga ha endli nchumu loko ku nga ri ku lerisa, e ka le'swi fanelaka, ni ku lulamisa ntsena timhaka ta matshamisele ya ndyangu. Swilo leswi hikwaswo, loko mukhegula a fa, a swi fanelanga ku suka hikuva nsati lo'wuntswha u kona loyi a a ri karhi a tirhela ndyangu lowu, hi swona swibye leswi.

1179 Loko swi nga susiwa swibye leswi, swi nyikiwa vanwana, swi vula leswaku ku ta tlhela ku xaviwa swinwana ku siva leswo

35 ni ku va swekela, ni ku va kela mati. Laha ndyangu, nwingi loyi, u tekile vutshamo bya mukhegula xikanwe loko mukhegula a lova. Mukhalabye a nga ha ri na muhlayisi wunwana loko a nga ri yena loyi nsati wa nwana wa yena.

1180 Siyaphi wa ka Xingange hi tihomu, hi leswaku u tile laha vukatini bya mana wa yena a velekiwile. Wunwana bya xirhundzu byi dlayiwile hi tihomu, a a kandzile ka Maluleke. A fika a khoma muti; a kandzela ni ku swekela ndyangu hikwawo. Swibye hikwaswo swa nwingi wa yena a swi fumiwa hi yena. Loko nwingi a lova swibye leswi a swa ha yanga heio, u lo sala a tirhela ka swona, swi kondza swi hlakala. Hambi a ri nwana wa vukati, a nga Muharivu wa yena loyi wa nwingi, a nga kumanga nchumu xa swibye swa mana wa yena, hikuva ni loko a endzile e kaya, a a swekeriwa hi muharivo.

End. S.910